

بنام خدا

عنوان :

بررسی وضعیت کشت، تولید، تجارت، مصرف سرانه

گندم در دنیا، ایران و اثرات جنگ روسیه در اکراین

در تامین، عرضه گندم و مواد غذایی

و راهکارهای افزایش تولید گندم و خود اتکائی

تهیه و تنظیم

اسمعیل اسفندیاری پور- دوم اردیبهشت ۱۴۰۱

• تاریخچه کشت گندم

برای تک تک غلات تاریخچه کاملاً صحیح و روشنی در دست نیست، ولی آنچه مسلم است در قدیم الایام این گیاهان را به صورت وحشی کشت می کرده اند. عمر کشت و کار را برای گندم و جو ده هزار سال تصور می کنند برای گندم هایی که در حفاری های ژارمو (Jarmo) نزدیک سلیمانیه عراق به دست آمده توانسته اند در حدود ده هزار سال عمر تعیین کنند. حدس زده می شود که جنوب غرب آسیا مبدا گندم باشد. در ۱۰ الی ۱۵ هزار سال قبل از میلاد مسیح (ع) در این مناطق برای تغذیه انسان ها از گندم استفاده می شده است.

چینی های قدیم کشت و کار گندم را ۲۷۰۰ سال قبل از میلاد مسیح گزارش کرده اند تنو فراستوس (theophrastos) یونانی در ۳۰۰ سال قبل از میلاد به انواع مختلف گندم که در حوالی دریای مدیترانه کشت می شد اشاره کرده است.

مصریان قدیم تصور می کردند که خدایان، گندم، آسیاب کردن و تهیه نان را آفریده اند در کتاب های مقدس تورات و انجیل از کشت و کار، بذرپاشی، درو، آسیاب کردن و مصرف گندم سخن به میان آمده است.

در تاریخ نوشته شده است که سامسون (samson) به علت تنومند و نیرومند بودن، آسیابان لقب گرفت و زمانی که در زندان بود او را وادار کردند تا گندم را خرد و تبدیل به آرد کند. از دیر زمان و در حال حاضر در ایران و بیشتر کشورها (به خصوص در کشورهای اروپایی) به علت احترامی که برای نان قائل اند اعتقاد دارند اگر تکه نانی روی زمین بیفتد گناه است، بدین لحاظ آن را برمی دارند و در جای محفوظی قرار می دهند. نان را در کشور ایران «برکت خدا» و در کشورهای عربی «مایه زندگی» می دانند.

گندم های موجود در نقاط مختلف دنیا که به منظور تولید دانه، تهیه نان و خوراک انسان، چهار پایان و مصارف صنعتی کشت می شوند و یا به صورت خودرو رشد و نمو می نمایند به سه گروه طبقه بندی می کنند:

- ۱- گروه گندم های دیپلوئید (Diploid) که دارای ۱۴ کروموزوم و به گندم تک دانه معروف هستند
- ۲- گروه گندم های تتراپلوئید (Tetra ploid)، با ۲۸ کروموزوم، شامل گندم های دوروم که در تولید ماکارونی، ورمیشل و اسپاگتی استفاده می شوند.
- ۳- گروه هگزاپلوئید گندم های این گروه دارای ۴۲ کروموزوم می باشند و برای تولید نان و شیرینی به کار برده می شوند.

• وضعیت نوع کشت

مساحت کشت گندم در دنیا طی دهه اخیر در دامنه ۲۱۵ تا ۲۲۵ میلیون هکتار متغیر است که ۱۶۵ میلیون هکتار آن بدون آبیاری یا (Rainfed) و ۶۰ میلیون هکتار آن با آب آبیاری کشت و تولید می شود، در کشورهای توسعه یافته ۹۵ میلیون هکتار کشت گندم صورت می گیرد که تنها ۵ میلیون تن هکتار (۵/۲ درصد) آن کشت آبی و ۹۰ میلیون کشت با آب باران یا آب سبز بصورت دیم کشت می گردد، اما در کشورهای در حال توسعه از ۱۳۰ میلیون هکتار کشت گندم، ۵۵ میلیون هکتار (۴۲ درصد) آن آبیاری انجام می شود.

تولید جهانی گندم در سال ۲۰۲۰ معادل ۷۵۰ میلیون تن می باشد که در ممالک توسعه یافته ۵۰ درصد تولید برای غذای انسان و ۵۰ درصد برای تغذیه دام و بذر مورد استفاده قرار می گیرد و در کشورهای در حال توسعه به این صورت است که ۸۵ درصد تولید برای غذای انسان و ۱۵ درصد برای غذای دام و بذر استفاده می شود. (FAO)

• اهمیت کشت گندم در ایران:

سابقه کشت گندم در ایران در حفاری های منطقه دشت عباس در نزدیک شهر موسیان استان ایلام در تپه علی کوش قدمت گندم را ۸۰۰۰ سال تخمین زده اند به همین جهت گندم مهم ترین محصول کشاورزی ایران بوده و از قدیمی ترین گیاهان زراعی مورد استفاده انسان محسوب می گردد که به گسترده ترین وجه کشت و به بیشترین مقدار نیز تولید می شود زراعت گندم در ترکیب کشت محصولات زراعی سهمی قریب به ۵۰ درصد سطح اراضی زراعی کشور را در برمی گیرد. سهم گندم در امنیت غذایی و سبد مواد غذایی در عرضه سرانه پروتئین ۴۴ درصد و در عرضه سرانه انرژی سهم ۴۰ درصدی دارد و نقش بارزی در امنیت غذایی و ثبات اجتماعی دارد.

• **رژش غذایی گندم:** به لحاظ اینکه گندم محصول عمده غذایی به شمار می رود، قریب ۲۵ درصد سطح کشت زراعی دنیا را در برمی گیرد و برای مردم ما غذای اصلی و عمده محسوب می شود.

ترکیبات اصلی دانه گندم شامل هیدرات های کربن (نشاسته) و پروتئین است که نسبت آن در گندم، نسبت مطلوب و مناسبی برای تغذیه انسان است. (تقریباً ۱ به ۶ و یا ۱ به ۷) با مصرف نان، نه تنها بشر می تواند زنده بماند، بلکه انرژی و کالری مورد نیاز و ظرفیت کالری او همچنان محفوظ خواهد ماند.

پروتئین موجود در گندم شامل آلبومین، گلوبولین، گلوتئین و گلیدین است که آلبومین در آب حل می شود. بقیه ترکیبات پروتئینی در آب غیرقابل حل هستند بالاترین نسبت را دارد. (از ۱۶ تا ۵۰ درصد) به علت وجود گلوتن، آرد گندم برای پخت نان که غذای اصلی نیمی از مردم جهان است مورد استفاده قرار می گیرد و گندم های استان گلستان، خوزستان، جنوب استان فارس، دشت عباس استان ایلام، بوشهر، دشت مغان استان اردبیل و اقلیم گرم مشابه در گروه گندم های با گلوتن بالای کشور محسوب می شوند.

سازمان خواربار کشاورزی ملل متحد (فائو) و همچنین کشورهای مختلف بر اساس نوع و نحوه مصرف گندم از نظر کیفیت نانوائی پروتئین، گلوتن، وزن هکتولیتتر و فلزات سنگین و ...، استاندارد مربوطه را تدوین و در سبد غذایی افراد جامعه مورد توجه و عمل قرار می دهند. در ایران نیز مطابق استاندارد ملی شماره ۱۰۴ شاخص هایی برای کیفیت گندم تعریف شده است. بر اساس این استاندارد، گندم های تولیدی کشور از نظر میزان پروتئین در چهار گروه درجه ۱، ۲، ۳ و ۴ دسته بندی و تعریف شده است که مهمترین شاخص کیفیت گندم درصد پروتئین آن است، در این درجه بندی گندم درجه یک حداقل ۱۲ درصد، گندم درجه ۲ حداقل ۱۱ درصد و گندم درجه ۳ حداقل ۹/۵ درصد دارای پروتئین می باشد و این سه درجه گندم برای خوراک انسان در نظر گرفته شده است و گندم درجه ۴ با پروتئین کمتر از ۹/۵ درصد برای خوراک دام و طیور و سایر مصارف غیر خوراک انسان تعریف شده است.

بر اساس طرح دهساله ارزیابی کیفیت گندم های تولیدی کشور توسط دفتر مجری طرح گندم با همکاری موسسه تحقیقات اصلاح تهیه نهال و بذر و معاونت تولیدات گیاهی سازمان های جهاد کشاورزی استان ها منتهی به سال ۱۳۹۹ صورت پذیرفت، از تعداد ۱۳ هزار نمونه کیفیت گندم های تولید داخلی از نظر درصد پروتئین بطور متوسط به شرح زیر می باشد، ۲۶ درصد در گروه درجه یک، ۶۶ درصد در گروه درجه دو و ۸ درصد نیز در گروه گندم درجه ۳ بر اساس استاندارد ملی شماره ۱۰۴ قرار دارند.

• طبقه بندی گندم های کشور از نظر زراعی:

گندم های تولیدی کشور از نظر زراعی و طول دوره کاشت تا برداشت، در سه گروه:

الف: گندم های زمستانه با طول رشد حدود ۲۷۰-۲۶۰ روز که مناسب کشت در مناطق مرتفع و اقلیم سرد هستند،

ب: گندم های تیپ گروه بینابین با طول رشد حدود ۲۱۰-۲۰۰ روز، مناسب کشت در مناطق معتدل سرد،

ج: گندم های با عادت رشد یا تیپ بهاره با طول رشد ۱۷۰-۱۵۰ روز و مناسب کشت در مناطق گرم و مرطوب، قرار می گیرند.

گروه سوم (ج) از نظر کیفیت نانوائی و گلوتن، جزو بهترین نوع گندم برای تولید نان هستند.

گندم های ایران تماما در فصل پاییز و هفته اول دیماه به مدت یکصد روز کشت می شوند.

گندم از نظر تطابق ارتفاع از حدود ۳۰۰ متر پایین تر از سطح دریا تا ارتفاع ۴۰۰۰ متر بالاتر از سطح دریا آزاد قابل کشت است.

گندم زمستانه در شرایطی که زمین به وسیله برف پوشیده شده باشد تا ۴۰- درجه و وقتی که برف روی آن را نپوشاند، می تواند ۳۲- درجه سانتیگراد را تحمل نماید. به لحاظ دامنه بردباری زیاد، گندم در همه جا یافت می شود. وجود آب و دمای مناسب در تمام مناطق کشور دو عامل تعیین کننده در میزان سطح کشت گندم است.

از نظر نیاز آبی، چون تمام مساحت (۹۹ درصد) کشت گندم در ایران در فصل پاییز صورت می گیرد، بخش عمده ای از طول دوره رشد این گیاه مصادف با باران های پاییز، زمستان و ابتدای فصل بهار بوده، و از بارش ها بهره مند می گردد به همین دلیل گندم جزو گیاهان کم آب بر محسوب می شود.

مطابق گزارش محققین موسسه تحقیقات بین المللی سیمیت در مکزیک در روش آبیاری معمولی برای تولید هر کیلوگرم دانه گندم ۱۰۰۰ لیتر، در اراضی تسطیح علمی شده ۶۵۰، کشت روی پشته ۶۵۰، آبیاری قطره ای ۴۵۰ و آبیاری قطره ای زیرسطحی ۴۰۰ لیتر آب مصرف می شود که از این شاخص تجربه شده در تولید گندم کشوره می توان بهره گرفت.

براساس گزارش دفتر طرح گندم وزارت جهادکشاورزی، در بین ۳۲ استان کشور، از نظر سطح کشت استان کردستان، خوزستان، آذربایجان شرقی، همدان و آذربایجان غربی به ترتیب در رتبه اول تا پنجم قرار دارند و از نظر تولید استان خوزستان رتبه اول استان گلستان رتبه دوم کشور را دارا می باشند.

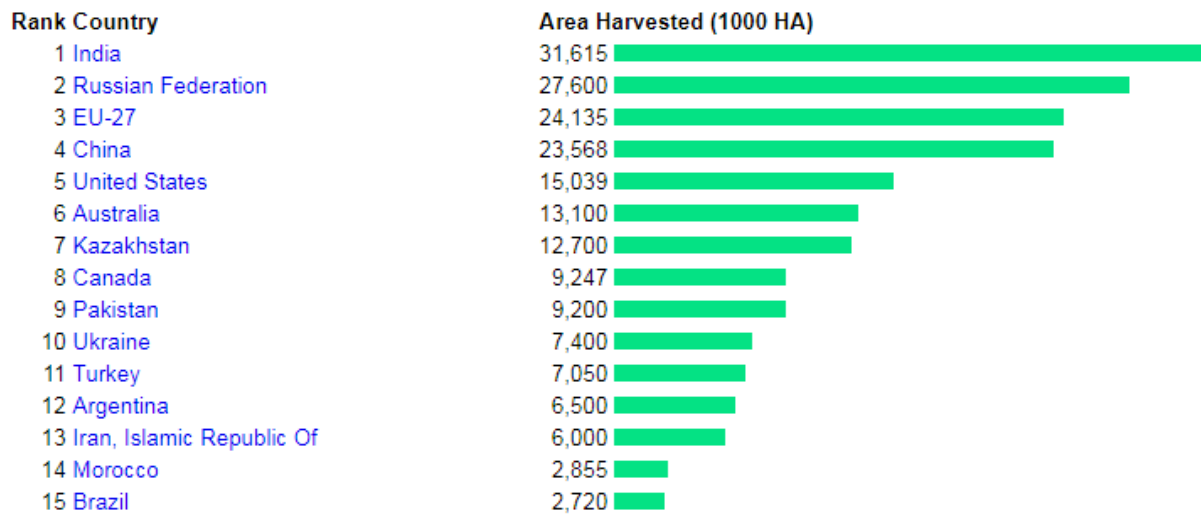
● کشورهای مهم برداشت گندم دنیا سال ۲۰۲۱

همانطور که در نمودار نشان داده شده است تعداد پانزده کشور سطحی قریب به ۲۰۰ میلیون هکتار بیش از ۹۰ درصد سطح کشت گندم را دارند و تولید کننده گان مهم گندم جهان به شمار می آیند ضمن اینکه کشورهای با بیشترین جمعیت همچون چین و هندوستان در زمره این گروه از کشورها قرار دارند.

نمودار شماره ۱ پانزده کشور اول از نظر مساحت برداشت گندم

Wheat Area Harvested by Country in 1000 HA

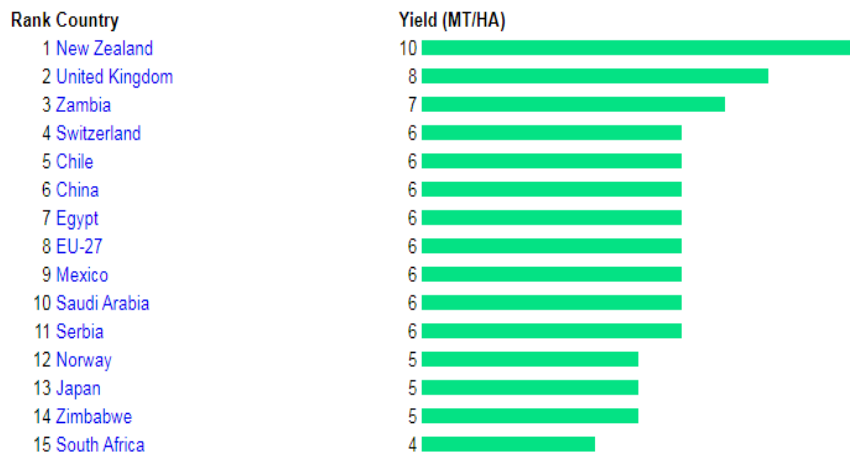
Switch to: [Growth Rate](#)

نمودار شماره ۲ تعداد ۱۵ کشور که بالاترین عملکرد گندم دنیا را دارند

Wheat Yield by Country in MT/HA

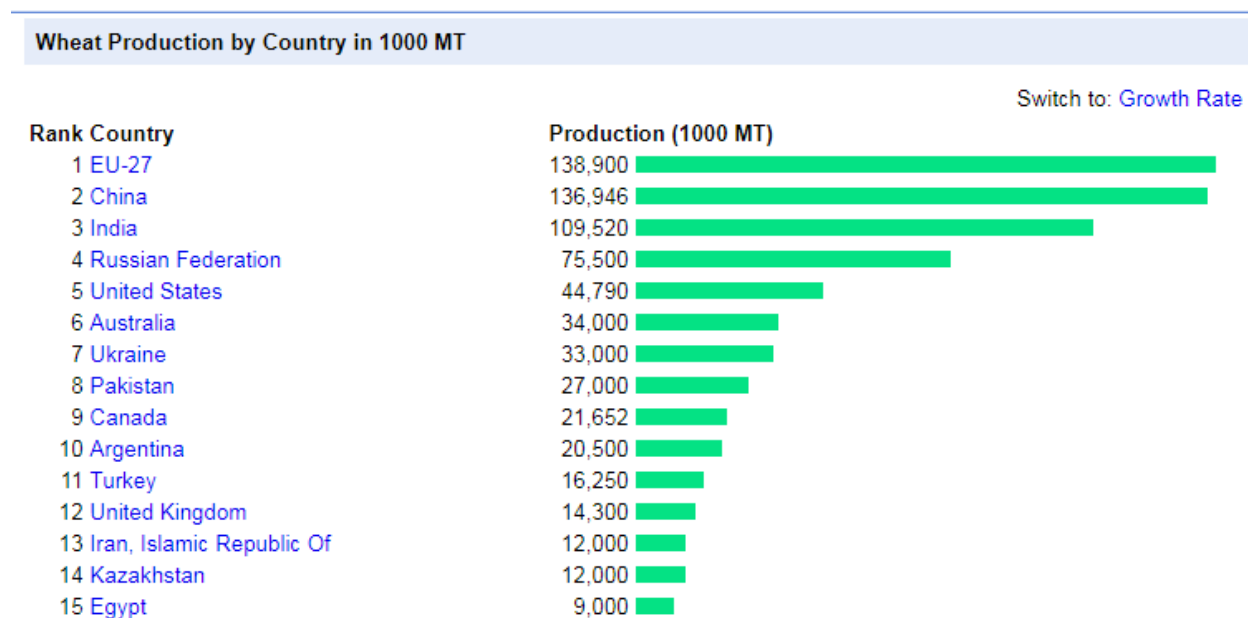
Switch to: [Growth Rate](#)

● **کشورهای عمده تولید کننده گندم دنیا**

گندم در دنیا در هشتاد کشور کشت و تولید می شود که پانزده کشور مهم تولید کننده در نمودار زیر آمده است اروپای واحد بیشترین تولید را به خود اختصاص داده است (عمده ترین آن ها کشور فرانسه، آلمان و فرانسه) و در رتبه های بعدی تولید این محصول بترتیب چین، هند، روسیه، آمریکا قرار دارند. کشورهای مالای، چاد و بوتان هر یک با یکصد هزارتن تولید در انتهای این رتبه بنده قرار دارند.

نمودار شماره ۳ پانزده کشور اول تولید کننده گندم دنیا

● **کشورهای عمده صادر کننده گندم**

پانزده کشور منتخب در نمودار شماره ۳ عمده صادر کننده گندم جهان معادل ۱۹۹ میلیون تن از صادرات را در اختیار دارند که سهم کشورهای اروپایی ۳۷,۵ میلیون تن (۱۸,۸ درصد) کشور روسیه با ۳۵ میلیون تن (۱۷,۶ درصد) و کشورهای استرالیا، اکراین و آمریکا به ترتیب ۱۲-۱۳ و ۱۱,۵ درصد از سهم صادرات جهانی گندم را به خود اختصاص داده اند.

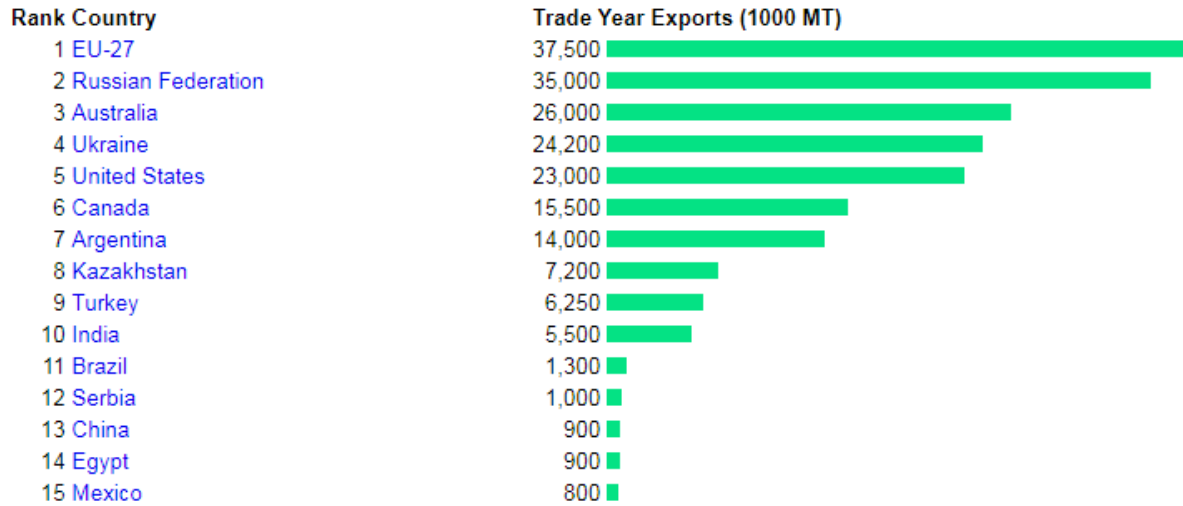
● **کشورهای اصلی عمده وارد کننده گندم**

- همانطور که در نمودار شماره ۴ آمده کشورهای اصلی وارد کننده گندم دنیا بودند که در این میان هفت کشور که بیشترین گندم را وارد می نمایند عبارتند از مصر با ۱۳ میلیون تن، ترکیه ۱۱- اندونزی ۱۰,۷۵۰ - چین ۹,۵ - الجزایر ۷,۷ - بنگلادش ۷,۴ و کشور ایران با ۷ میلیون تن هفت کشور وارد کننده گندم در سال ۲۰۲۱ بودند
- نکته قابل توجه این است که کشور ترکیه در زمره صادر کننده گندم با ۶,۲۵۰ میلیون تن رتبه نهم صادرات قرار دارد و از طرفی با ۱۱ میلیون تن واردات در رتبه دوم گروه وارد کننده گندم قرار دارد علت آن است که نسبت به واردات گندم دوروم و صادرات ماکارونی و همچنین صادرات آرد به کشورهای عربی اقدام می نماید.

نمودار شماره ۴ کشورهای عمده صادر کننده گندم

Wheat Trade Year Exports by Country in 1000 MT

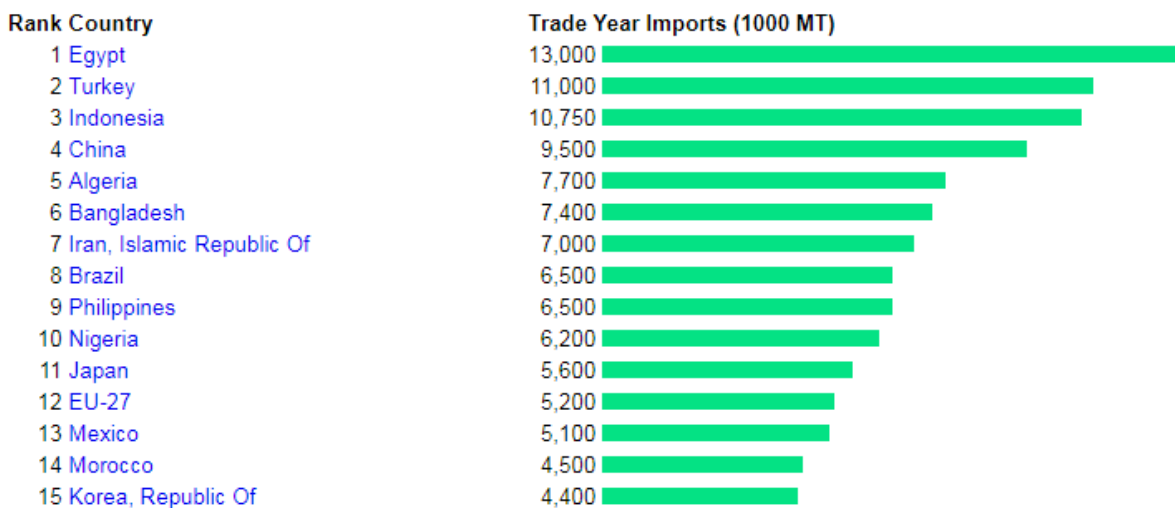
Switch to: [Growth Rate](#)

نمودار شماره ۵ کشورهای عمده وارد کننده گندم

Wheat Trade Year Imports by Country in 1000 MT

Switch to: [Growth Rate](#)

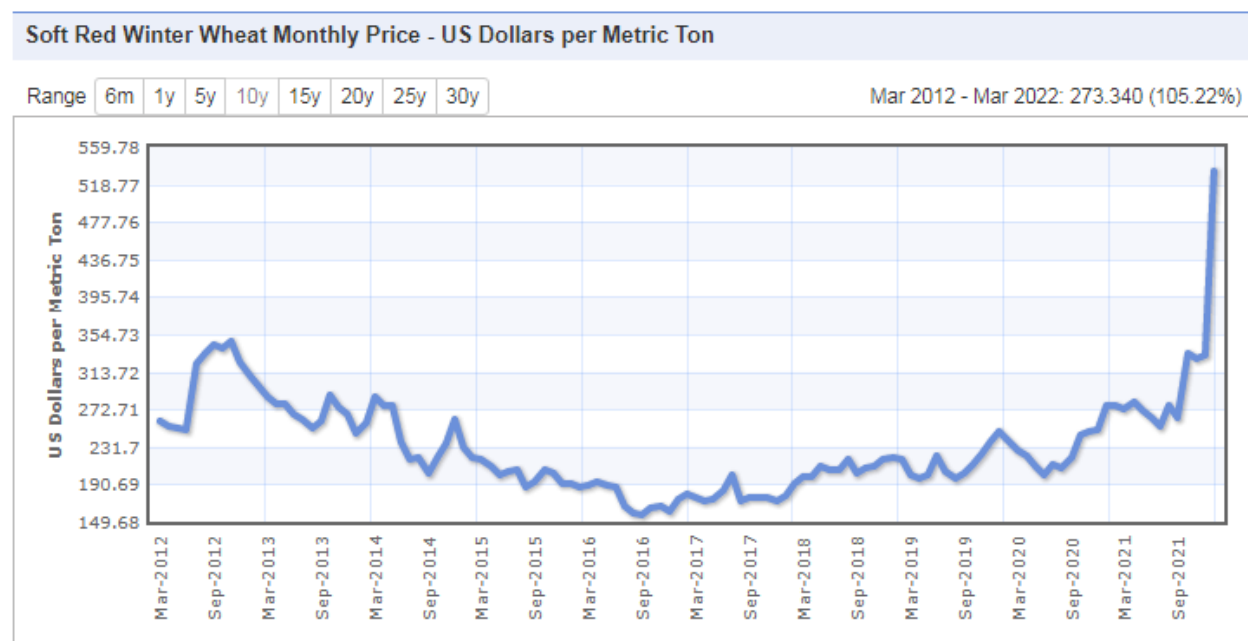

جدول شماره ۱ میانگین قیمت دهساله جهانی گندم در دو دوره ماه مارس و ماه سپتامبر - دلار / تن

ردیف	سال	قیمت در ماه مارس	قیمت در ماه سپتامبر
۱	۲۰۱۲	۲۶۰	۳۴۰
۲	۲۰۱۳	۲۸۶	۲۶۰
۳	۲۰۱۴	۲۵۹	۲۰۳
۴	۲۰۱۵	۲۱۹	۱۸۸
۵	۲۰۱۶	۱۹۰	۱۵۸
۶	۲۰۱۷	۱۷۷	۱۷۷
۷	۲۰۱۸	۱۷۸	۲۰۲
۸	۲۰۱۹	۲۱۷	۱۹۸
۹	۲۰۲۰	۲۳۹	۲۰۹
۱۰	۲۰۲۱	۲۷۷	۲۶۳

- با توجه به جنگ روسیه و اوکراین که این دو کشور از عمده تولید و صادر کننده جهانی گندم می باشند باعث رشد بی سابقه قیمت جهانی گندم گردید بطوریکه رشد قیمت در نوامبر و دسامبر ۲۰۲۱ به ۳۳۴ و ۳۲۷ و در ژانویه و مارس سال ۲۰۲۲ به ترتیب به ۳۳۲ و ۵۳۳ دلار در تن رسید. نمودار زیر روند تغییرات قیمت را نشان می دهد.

نمودار شماره ۶ تغییرات قیمت جهانی گندم از سال ۲۰۱۲ لغایت مارس سال ۲۰۲۲

Description: Wheat (US), no. 2, soft red winter, export price delivered at the US Gulf port for prompt or 30 days shipment

● مصرف سرانه گندم مستقیم و غیر مستقیم در ایران

مصرف سرانه گندم تحت تاثیر اکولوژیک حاکم، شرایط اقلیمی، محوریت نوع زراعت، فرهنگ عمومی و عادت غذایی افراد در کشورها قرار می گیرد به عنوان مثال زراعت در کشورهای جنوب شرق آسیا با محوریت برنج صورت می گیرد و برنج بنیان است و مصرف سرانه برنج در این کشورها بالا است در امریکای جنوبی ذرت بنیان و در ایران و کشورهای غرب و آسیا مرکزی گندم بنیان است و مصرف سرانه گندم در این کشورها بیشترین است در سیر تاریخی الگوی غذایی به شدت تحت تاثیر این ویژه گی قرار می گیرد.

مصرف گندم در ایران در سه حوزه تولید و مصرف نان، صنف و صنعت و بذر تعریف می شود. که تحت تاثیر شرایط و متغیرهای قیمتی سایر مواد غذایی برای انسان و دام قرار می گیرد در دوره هایی که قیمت مواد خوراکی همچون برنج، ماکارونی، حبوبات، ذرت و جو به عنوان خوراک دام افزایش می یابد فشار تقاضای مستقیم و غیر مستقیم برای گندم و نان بیشتر می شود در شرایط اخیر و شدت تحریم غرب باعث گردید که نرخ تورم افزایش یافت، این اتفاق رخ داد و تقاضای مصرف گندم و نان رشد چشمگیری پیدا کرد.

با توجه به برآوردهای صورت گرفته میزان مصرف سرانه گندم در کشور حدود ۱۶۵ کیلوگرم که سهم سرانه گندم برای نان قریب به ۱۱۰ کیلوگرم، صنف و صنعت ماکارونی شیرینی و بیسکویت و مصرف بذر برای کشت و ضایعات نیز این سه جز را هم در بر می گیرد نیز ۱۶۵ کیلو گرم می باشد.

جدول شماره ۲ مصرف سرانه گندم در جهان و تعدادی از کشورها در مقایسه با ایران - فائو ۲۰۱۲

نام کشور	هند	چین	روسیه	مصر	ترکیه	عراق	ایران
مصرف سرانه	۶۱	۶۵,۱	۹۸,۱	۱۹۸	۲۱۱	۱۴۳	۱۶۷
نامه کشور	متوسط جهانی	کشورهای در حال توسعه	کشورهای توسعه یافته	اتحادیه اروپا	ایالات متحد امریکا	ژاپن	استرالیا
مصرف سرانه	۶۷,۲	۶۰,۴	۹۴,۹	۱۰۹,۶	۸۱	۴۱,۴	۸۷,۷

● تحلیل پتانسیل تولید سطح کشت گندم در ایران دهه ۹۰.

همان طور که در جدول شماره ۳ کارکرد هفت ساله طرح افزایش ضریب خود اتکائی گندم که از سال ۱۳۹۲ آغاز و لغایت ۱۳۹۹ اجرا گردید نتیجه حاصله نشان می دهد که سطح کشت، تولید، عملکرد در هکتار و خرید تضمینی با لحاظ میانگین بارش سالانه در جدول زیر نشان داده شده است مبین بخشی از پتانسیل تولید گندم کشور می باشد که در صورت توجه و تمرکز به افزایش بهره وری از طریق اقدامات فنی با ایجاد انگیزه تولید در کشاورزان و کارشناسان حتی با تعدیل سطح کشت امکان تامین نیاز گندم مصرفی از تولید داخل قابل دسترس خواهد بود افزایش تولید و خرید تضمینی سالانه صورت گرفته جدول زیر از کشاورزان دقیق و توزین شده می باشد که وجه آن به کشاورزان تحویل دهنده گندم پرداخت گردید. همانطور که داده های جدول زیر نشان می دهد از طریق افزایش عملکرد در هکتار و به پتانسیل رساندن عملکرد در واحد سطح رشد تولید قابل توجه بوده که بخشی از آن در کار کرد طرح محقق گردید حتی با کاهش سطح برداشت به میزان ۱۶ درصد در کشت آبی و ۷ درصد در کشت گندم دیم (جمع ۱۱ درصد کاهش برداشت گندم) که ناشی از خشکسالی در دیمزارها و همچنین محدودیت منابع آب در اراضی آبی رخ داد اما تولید ۴۴ و خرید ۱۱۳ درصد به سال پایه رشد یافت

▪ بررسی وضعیت تولید گندم در دهه ۹۰:

میانگین تولید گندم ۳ ساله پایه ۹۲-۹۰ معادل ۸۹۳۳ هزار تن اما متوسط تولید ۷ ساله منتهی به برداشت سال ۹۹ با متوسط تولید ۱۲۸۲۴ هزار تن معادل ۴۴ درصد رشد در مقایسه با میانگین سه سال پایه می باشد که این افزایش تولید ناشی از افزایش عملکرد و ارتقا بهره وری بوده است.

▪ ارزیابی عملکرد در هکتار در دهه ۹۰:

متوسط عملکرد گندم ۳ ساله پایه در گندم آبی ۲۴۹۰ و گندم دیم ۶۹۹ کیلوگرم بوده اما متوسط عملکرد ۷ ساله اخیر در گندم آبی ۴۰۱۳ کیلوگرم با ۶۱ درصد رشد و عملکرد گندم دیم به ۱۲۲۷ کیلوگرم ۷۵ درصد رشد یافت که بخش عمده ای از افزایش تولید در سالهای مورد ارزیابی ناشی از افزایش بهره وری و رشد عملکرد در هکتار بوده است.

ول وضعیت سطح برداشت، تولید، عملکرد خرید گندم و بارندگی در ۷ سال منتهی به سال ۱۳۹۹ در مقایسه با سه سال ۹۲-۹۰

ردیف	سال زراعی	سطح برداشت (هزار هکتار)			تولید (هزار تن)			عملکرد (کیلوگرم در هکتار)			میزان خرید (هزار تن)	میزان بارندگی (میلیمتر)
		جمع	دیم	آبی	جمع	دیم	آبی	جمع	دیم	آبی		
1	میانگین 92-1390	6439	3967	2472	8933	2771	6161	1387	699	2492	4079	219.3
2	92-93	6061	3805	2256	10579	3501	7078	1745	920	3138	6716	210.9
3	93-94	5716	3478	2238	11522	3630	7892	2016	1044	3527	8082	205.3
4	94-95	5928	3801	2128	14592	5749	8843	2461	1513	4156	11521	240.2
5	95-96	5428	3382	2045	12400	3517	8883	2285	1040	4343	8871	216.2
6	96-97	5400	3447	1953	13300	4938	8362	2463	1432	4282	9465	167.6
7	98-97	5800	3900	1900	13715	5150	8565	2365	1321	4508	7716	314.8
8	99-98	5974	4018	1955	13540	5199	8460	2287	1294	4327	8500	298
	میانگین ۷ ساله (۹۳) لغایت (۹۹)	5758	3690	2068	12824	4526	8298	2227	1227	4013	8696	236
	درصد تغییرات میانگین ۷ سال به متوسط ۹۲-۱۳۹۰	-11	-7	-16	44	63	35	61	75	61	113	8

- با توجه به موارد مطروحه و داده های جدول نشان می دهد با اندک توجه به تامین موجبات اجرای پروژه ها و اقدامات فنی موثر بر افزایش عملکرد تجربه عملی آن کشور وجود دارد و لازمه آن حمایت و پشتیبانی از برنامه های تولید این محصول راهبردی می باشد.

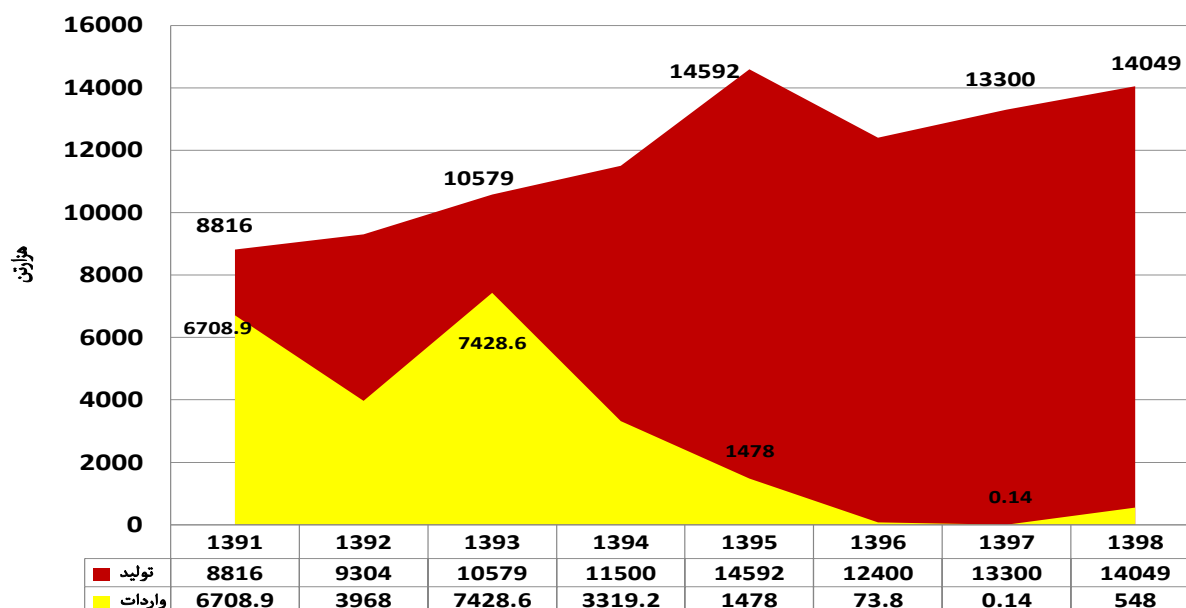
* موانع تولید گندم در ایران

موانع تولید گندم در ایران مشتمل بر سیاست گذاری، مدیریتی، اقلیمی، فنی و پشتیبانی و ناکافی بودن امکانات تکنولوژیکی در زمینه محدودیت دسترسی تولید کنندگان می باشد که با شدت و ضعف برای هر یک آنها وجود دارد.

تولید گندم شاه کلید توسعه تولیدات زراعی است در دوره هایی که به گندم توجه گردید و از آن حمایت شد این محصول سامان یافت سایر محصولات نیز به تبعیت از امکانات بیشتر بهره مند شدند از مسائلی که لازم است به آن اهمیت داده شود اصلاح سیاست یارانه و سامان پیدا کردن چرخه تولید و عرضه قیمت واقعی گندم و آرد و نان می باشد و چند قیمتی گندم، آرد و نان در عرضه تعیین تکلیف گردد تا ضمن جلوگیری از رانت، فساد، قاچاق و کاهش ضایعات در طی تولید تبدیل نگهداری و پخت و عرضه نان موثر خواهد بود در صورت واقعی شدن قیمت نان ضروری است به دهک های پایین یارانه مستقیم پرداخت گردد. از سوئی قیمت گندم و آرد در کشورهای همسایه شرقی و غربی ایران تفاوت فاحشی با قیمت های داخلی کشور داشته و همین امر انگیزه قاچاق را نیز افزایش می دهد و با اصلاح سیاست و واقعی شدن قیمت نان به کاهش خروج گندم از چرخه مصرف انسانی و همچنین قاچاق تأثیر مثبت خواهد داشت.

نمودار ۷ پتانسیل تولید گندم را نشان می دهد که با اجرای اقدامات فنی پایداری تولید گندم میسر خواهد بود

بررسی میزان تولید و واردات گندم از سال ۱۳۹۰ لغایت ۱۳۹۸

بررسی نمودار بالا نشان می دهد که با توجه به تولید گندم میزان تولید از طریق افزایش عملکرد بهبود پیدا نمود و وابستگی به واردات گندم از سال ۱۳۹۵ لغایت ۱۳۹۸ به خارج نیز کاهش یافت و به صفر رسید بدیهی است راه حل تامین کامل گندم از تولید داخل در دسترس بوده و تجارب آن نیز وجود دارد بروز رسانی برنامه تولید گندم و اهتمام به اجرای راهکارهای پیش بینی شده زیر امکان تحقق هدف را فراهم می نماید.

• اثرات جنگ اوکراین و روسیه در وضعیت عرضه گندم

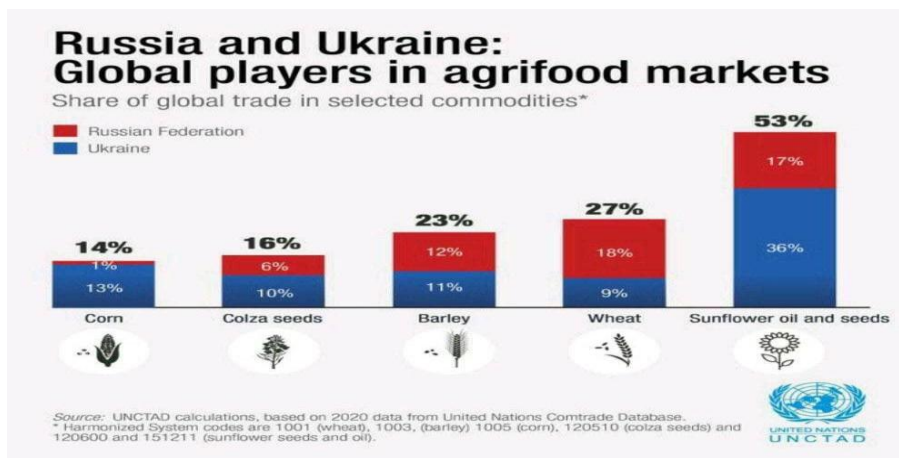
براساس گفته آقای آنتونیوگوتروش دبیر کل سازمان ملل متحد تعداد ۳۶ کشور که برخی از آنها فقیرترین و آسیب پذیرترین کشورهای جهان هستند برای بیش از نیمی گندم وارداتی خود بر روی روسیه و اوکراین حساب می کنند آنتونیوگوتروش گفت ۱,۷ میلیارد نفر تحت تاثیر اختلالات ایجاد شده در تامین مواد غذایی انرژی و حوزه مالی رنج می برند و در گزارشی دیگر از سوی همین سازمان در ۲۵ فروردین ماه سال جاری اعلام شد قیمت مواد غذایی به دلیل درگیری نظامی روسیه و اوکراین به بالاترین رقم خود در تاریخ رسیده است.

از سوئی بر اساس گزارشات بین المللی مبین آن است که کشور چین از یک سال گذشته قریب به ۱۵۰ میلیون تن گندم را با منابع ارزی هنگفت خرید و ذخیره سازی کرده است

همچنین رییس انجمن تامین کنندگان غلات ایران در ۲۹ فروردین ۱۴۰۱ در کاج پرس گفت، با توجه به مناقشه روسیه و اوکراین به عنوان دو تامین کننده بزرگ غلات دنیا کشور قزاقستان نیز صادرات گندم را ممنوع کرد. کاوه زرگران اظهار داشت سال ۱۴۰۱ سال ویژه ای برای دنیا به لحاظ تامین مواد غذایی بوده و تمامی کشور ها تلاش دارند با روش های گوناگون نسبت به تامین امنیت غذایی مردمان خود اقدام نمایند.

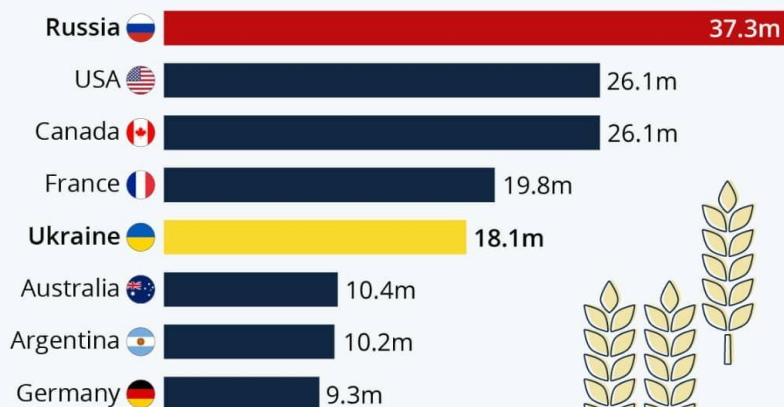
با عنایت به اینکه در سال ۱۴۰۰ به علت خشکسالی بی سابقه و دلایل دیگر تنها ۴,۵ میلیون تن گندم خرید تضمینی انجام شد نیاز کشور به ۶ تا ۷ میلیون تن گندم جبران کسری بوده که می بایست از خارج وارد گردد و خشکسالی سال گذشته هم به نوعی در سال زراعی ۱۴۰۰-۴۰۱ نیز ادامه یافت طبیعی است خرید تضمینی سال ۱۴۰۱ که اخیرا آغاز شده تا پایان دوره خرید کفاف نیاز مصرف را نخواهد داشت و ایران هم بخش قابل توجهی از کسری گندم را از سه کشور روسیه، اوکراین و قزاقستان تامین می کند قطعا اثرات جنگ روسیه و اوکراین تامین فیزیکی گندم و همچنین از نظر رشد قیمت جهانی تحت تاثیر قرار خواهد داد ضمن اینکه با نابسامانی ایجاد شده در دو کشور و تخریب زیر ساخت های تولید و تجهیزات کشاورزی و اراضی تحت کشت کشور اوکراین و بنادر و حمل و نقل تا چند سال آینده دنیا به علت خروج اراضی کشاورزی از چرخه تولید با مشکل تامین گندم و خوراک دام طیور مواجه خواهد بود زیرا همانطور که در نمودار زیر نشان داده شده است این دو کشور ۵۵,۴ میلیون تن از بازار جهانی گندم (نزدیک به ۳۰ درصد) را در اختیار دارند که سهم اوکراین ۱۸,۱ میلیون تن قطعا در برداشت بعدی این میزان عرضه گندم از طرف اوکراین صورت نخواهد گرفت و متعاقبا در افزایش قیمت جهانی گندم تا ۶۰۰ دلار در تن و بیشتر دور از واقعیت خواهد بود.

نمودار شماره ۸-۹-۱۰ نقش روسیه و اوکراین را در تولید و عرضه مواد غذایی در جهان نشان میدهد

Ukraine Crisis Likely to Push Up Wheat Prices

The world's largest wheat exporters in 2020
(total exports in tonnes)*

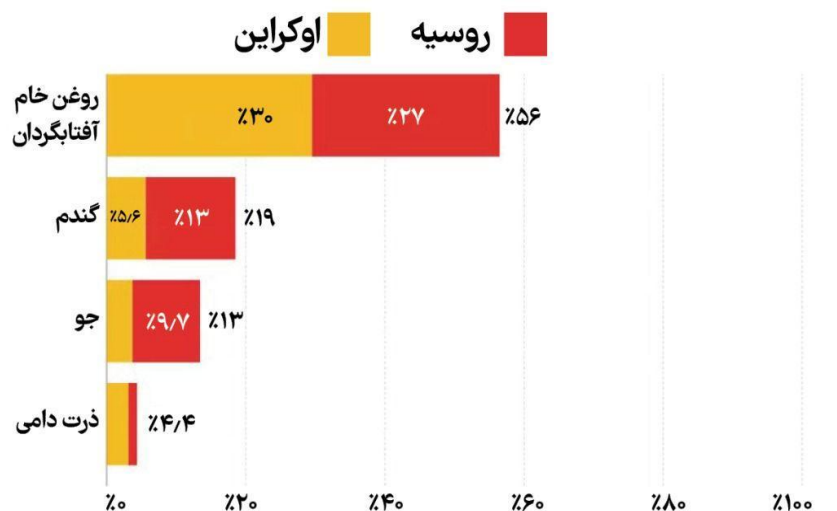

* HS Code 1001: wheat and meslin
Source: UN Comtrade Database

statista

سهم روسیه و اوکراین از تولید محصولات اصلی کشاورزی جهان

خوراک سالم - دام سالم - محیط زیست سالم - انسان سالم

• راهکارهای مهم افزایش تولید و خود ا تکانی گندم در ایران

اتخاذ سیاست مناسب حمایتی و بکار گیری تجارب برنامه های اجرایی طرح افزایش ضریب خود ا تکانی گندم در دهه ۹۰ ، فراهم نمودن موجبات توسعه و اجرای اقدامات فنی موثر بر بهره وری و افزایش عملکرد که به اهم آن اشاره می گردد در حفظ، تقویت و پایداری تولید گندم و تامین نیاز داخلی بدون فشار به منابع پایه قابل دست یابی خواهد بود

عبارت است از :.

۱- تعیین قیمت مناسب مطابق قیمت تمام شده واردات گندم و سایر تمهیدات عنداللزوم برای حفظ توان تولید ملی با توجه به هزینه های بالای تولید محصولات کشاورزی که با نرخ ارز آزاد در بازار هزینه ها صورت می گیرد؛ قیمت خرید تضمینی که ضامن حفظ حقوق کشاورز باشد و قابلیت رقابت کشت گندم را در مقایسه با کشت محصولات اقتصادی تر تضمین کند، ضروری است؛ در غیر این صورت سطح کشت گندم آبی که حدود ۶۵ تا ۷۰ درصد تولید از آن به دست می آید، بطور جدی دچار چالش خواهد شد.

۲- اجرای کامل برنامه تولید بذر مطابق رویکرد اتخاذی و حمایت یارانه ای در استفاده از بذور گواهی شده استاندارد تولیدی توسط زار عین، فراهم آوردن شرایط فعالیت تقویت شرکت های بخش خصوصی در زمینه تحقیقات و معرفی ارقام جدید گندم و مراقبت از رویکرد اتخاذ شده در برنامه بذر برای گندم آبی ۶۵ درصد و در گندم دیم ۴۵ درصد مزارع سالانه تحت پوشش کشت از بذر گواهی شده قرار گیرند. با تدوین برنامه دهساله و بازنگری بروز رسانی برنامه قبلی تا سال ۱۴۱۰ به تفکیک رقم از هسته ها شروع شود و گروهی مجرب برنامه تولید بذر را در فرایند تولید علاوه بر کنترل و نظارت رسمی و قانون موسسه کنترل و هدایت نمایند بسیار حائز اهمیت خواهد بود.

۴- اتخاذ سیاست های مناسب بمنظور پوشش شکاف کم مصرفی کود در سه سال اخیر منتهی به ۱۴۰۱ در مصرف بهینه کودهای شیمیایی که مهمترین چالش کشاورزی ایران و کاهش عملکرد محصولات می باشد. کم مصرفی و یا هیچ مصرفی در پاره ای از اراضی علی الخصوص مزارع دیم کودهای حاوی عناصر فسفات و پتاس به صورت عام در زراعت گندم و به ویژه در گندم دیم رخ داده است برای رفع آن اقدام عملی جدی دقیق و اثر بخش صورت گیرد.

۵- در راستای برنامه جاری بذر، استمرار و تقویت ورود بخش خصوصی در معرفی ارقام جدید و کار مشترک با شرکت های توسعه یافته خارجی در زمینه تولید بذر ضروری است با استمرار پروژه مشترک موسسه اصلاح بذر با کشور فرانسه تقویت شود و به سازگاری خصوصی ارقام اهمیت داده شود، در نحوه واگذاری ارقام به بخش خصوصی و الزام موسسات تحقیقاتی دیم کشور و موسسه تحقیقات اصلاح و نهال و بذر واگذاری استانی رقم حتما حتما توجه شود؛ در غیر این انتظار توسعه کشت ارقام جدید و اثربخشی در تولید را دور از انتظار خواهد بود.

۶- تامین، توزیع یکنواخت و هدفمند تجهیزات کاشت مستقیم در همه مناطق دیم، اجرای کشت مستقیم روی پشته، توسعه کشت روی پشته در اراضی آبی و کف کار در اراضی نواحی شور به نحوی که همه روستاها امکانات کشت از طریق شرکت های خدمت دهنده و رانندگان حرفه ای در دسترس کشاورزان باشند؛ لازم است که در این امور دقت شود تا اثربخشی و تحول مورد نظر اتفاق بیفتد.

۷- برنامه آموزشی کارشناسان به ویژه کشاورزان و خدمات دهندگان ترتیب داده و مطابق فرایند تولید انجام شود و فیلد تریپ خارجی و داخلی برای کارشناسان و کشاورزان در سطح گسترده در طرح پیش بینی شود.

۸- پشتیبانی ها، تهیه و تدارک سموم کیفی و کاربرد صحیح آن از نظر زمان، کیفیت آب، نحوه و دز مصرف، چگونگی پاشش با ابزار مناسب و سمپاش، ترکیب سموم پهن برگ کش و کشیده برگ و مهم تر تامین منابع اعتباری ساده و در دسترس خرید با کمترین تشریفات اداری و دریافت آن در هنگام تحویل محصول از کشاورز به اجرای صحیح کنترل عوامل خسارتزا موجب حفظ محصول و بهره وری خواهد شد.

۹- آبیاری با توجه به محدودیت منابع آبی کشور و رقابت بین محصولات و موقعیت اقتصادی و قیمتی ضعیف‌تر گندم در مقایسه با دیگر محصولات اقتصادی برای زارع اولویت تخصیص آب به گندم نخواهد بود. تجارب قبلی تاکنون مبین آن بوده است؛ لذا برای این امر توسعه آبیاری تیپ در گندم حداقل ۵۰۰ هزار هکتار گندم آبی از رویکردهای تولید گندم در نظر گرفته شود که دستیابی به متوسط عملکرد ۸ تن در هکتار در مساحت ۵۰۰ هزار هکتار کشت گندم میسر می‌باشد. معاونت آب و خاک بطور ویژه متعهد و ملزم به اجرای این مهم شود و منابع آن نیز برای حمایت از زارعین بهره‌ور در مصرف آب (واتر پرودکتیویتی بیش از یک و نیم کیلوگرم) تامین گردد و برای اراضی با درجه شوری آب و خاک استفاده از کف کار و اصلاح دستگاه‌های موجود که قابلیت کشت مستقیم را درکف داشته باشد مفید و اثر بخش خواهد بود. علاوه بر آن اجرای ریپر و ساب سویلر در کشت مستقیم در دیمزارها غرب و شمال غرب و... و کشت روی پشته در اراضی آبی از فاکتورهای موثر در پایداری و بهره‌وری و بهبود عملکرد گندم خواهد بود.

۱۰- ناوگان برداشت با اینکه اقدامات خوبی در حوزه افزایش قوه اسب بخار و ادوات و تامین تراکتور و کمباین برداشت با ایجاد خط اعتباری ویژه مکانیزاسیون از سال ۱۳۹۲ تاکنون صورت گرفت؛ اما در حوزه تامین کمباین به علت ناکافی بودن تولید داخلی و طول عمر بالای کمباین‌ها و مستهلک بودن به هیچ وجه کافی نبوده و کمباین‌های تامین شده بخش کمی از نیاز را پوشش داده است برای جلوگیری از ضایعات هنگام برداشت ناشی از کمبود کمباین کیفی اقدامات ملی و اساسی را می‌بایست در همکاری وزارت جهاد کشاورزی و وزارت صنعت و معدن و تجارت می‌بایست به عنوان مسئولیت ملی ترتیب دهد و نیاز کشاورزان را از تولید داخل و واردات کمباین مدرن تامین گردد بدیهی است مقادیر تولید سازندگان داخلی در کوتاه مدت رافع نیاز کشاورزان نخواهند بود. آمارهای موجود و محاسبات صورت گرفته در زمینه ضایعات هنگام برداشت گندم بسیار نگران کننده است سالانه فقط در گندم حدود ۶۰۰ هزارتن ضایعات هنگام برداشت وجود دارد جلوگیری از تلفات محصول گندم نان مصرفی قریب به ۲۵ روز ۸۵ میلیون جمعیت کشور خواهد بود ضایعات برداشت محصولات جو، کلزا، آفتابگردان و سویا و ... را باید به این میزان ضایعات اضافه نمود. لذا ضمن هدر رفت منابع هنگامت اعتبار ملی و درآمد کشاورزان و همچنین مقادیر آب مصرفی برای تولید محصول صرف می‌شود ضرر زیادی برای تولید کننده بدنبال دارد.

تامین اعتبار اجرایی برای طرح افزایش و پایداری تولید گندم بمنظور عملیاتی شدن پروژه‌های ذکر شده شرایط تولید گندم مطابق نیاز مصرف داخلی از طریق عملکرد و بهبود بهره‌وری بدون افزایش سطح کشت با دو میلیون سطح کشت آبی و سه و هشت دهم تا چهار میلیون کشت دیم مجموعاً شش میلیون هکتار کشت گندم با اهتمام کشاورزان و کارشناسان و همه بخش‌های ملی دخیل در امر تولید ملی گندم قطعا و قطعا دور از دسترس نخواهد بود.

اسمعیل اسفندیاری پور – دوم اردیبهشت ۱۴۰۱